

11 listopada

**Święto Odzyskania
Niepodległości przez Polskę**

**Wykonanie:
Marcin Salamon**

**Pedagogiczna Biblioteka
Wojewódzka w Kielcach
Filia w Pińczowie
ul. Nowy Świat 3
tel. 41-357-24-62
pinczow@pbw.kielce.pl**

Utrata niepodległości – 1795 r.

Pod koniec XVIII wieku państwo polskie zniknęło z mapy Europy. W latach 1772, 1793 i 1795 trzy sąsiadujące z Polską państwa: Rosja, Prusy i Austria dokonały rozbiorów Polski tzn. zajęły ziemie polskie i włączyły je do swojego terytorium.

Odtąd dla Polaków rozpoczął się długi okres niewoli, który trwał 123 lata. W tym okresie Polacy kilkakrotnie podejmowali próby odzyskania niepodległości. Pierwszą z nich było powstanie kościuszkowskie, które wybuchło jeszcze przed trzecim rozbiorem – w 1794 r.

Przysięga Tadeusza Kościuszki na Rynku w Krakowie - obraz Wojciecha Kossaka
(fot. Czajkowski M., Polskie powstania narodowe, Warszawa 2016, s. 18).

Niestety, mimo bohaterskiej postawy powstańców i trwających pół roku walk, powstanie upadło w wyniku przegranej bitwy pod Maciejowicami w październiku 1794 r.

Kościuszko pada ranny w bitwie pod Maciejowicami - obraz Jana Bogumiła Płerscha

(fot. Domena publiczna).

W latach 1797-1801 oraz 1806-1814 Polacy brali też udział w wojnach toczonych przeciw Rosji, Prusom i Austrii przez cesarza Francji Napoleona Bonaparte.

Śmierć Cypriana Godebskiego w bitwie pod Raszynem - obraz Januarego Suchodolskiego
(fot. Suchodolska M., Suchodolski B., Polska – naród a sztuka, Warszawa 1988, s 248).

W 1807 r. Napoleon utworzył małe państewko polskie – Księstwo Warszawskie. W 1812 r. wojska polskie wzięły udział w wyprawie Napoleona na Moskwę. Armia francuska mimo zdobycia Moskwy poniosła klęskę i musiała wycofać się z powrotem na zachód.

Odwrót Napoleona spod Moskwy - obraz Adolpha Northena

(fot. Domena publiczna).

W 1813 r. wojska napoleońskie i wspomagające je wojska Księstwa Warszawskiego poniosły decydującą klęskę w bitwie pod Lipskiem. Był to kres marzeń Polaków o odzyskaniu niepodległości.

Bitwa pod Lipskiem - obraz Władimira Iwanowicza Moszkowa
(fot. Domena publiczna).

Kolejną próbą walki o odzyskanie niezależności było powstanie listopadowe w latach 1830-1831.

Zdobycie Arsenалу - obraz Marcina Zaleskiego

(fot. Czajkowski M., Polskie powstania narodowe, Warszawa 2016, s. 46).

W trakcie powstania wojska polskie odniosły szereg zwycięstw w wielu bitwach i potyczkach m.in. pod Olszynką Grochowską, Stoczkiem, Dobrem, Wawrem, Dębem Wielkim i Iganiami.

Bitwa pod Stoczkiem - obraz Jana Rosena

(fot. Czajkowski M., Polskie powstania narodowe, Warszawa 2016, s. 53).

Ostatecznie jednak w maju 1831 r. wojska polskie poniosły klęskę w decydującej bitwie pod Ostrołęką. Następnie Rosjanie zdobyli Warszawę i powstanie upadło.

Bitwa pod Ostrołęką - obraz Juliusza Kossaka

(fot. Domena publiczna).

Trzy dekady później, w 1863 r. wybuchło największe z polskich powstań narodowych – powstanie styczniowe. Walczyło w nim 200 tys. powstańców – zarówno Polaków jak i ochotników z innych krajów.

Patrol powstańczy - obraz Maksymiliana Gierymskiego

(fot. Domena publiczna).

Powstanie od początku przybrało charakter wojny partyzanckiej. Masowe walki toczyły się do jesieni 1864 r. Wówczas to powstanie upadło a na jego uczestników spadły rosyjskie represje.

Bitwa pod Ignacewem - obraz Wojciecha Kossaka

(fot. Domena publiczna).

Sądy rosyjskie skazały tysiące uczestników powstania na śmierć lub długoletnie więzienie. Wielu skonfiskowano majątek. Ponadto kilkadziesiąt tysięcy powstańców zesłano na Syberię.

Pochód na Sybir - obraz Artura Grottgera

(fot. Domena publiczna).

W kolejnych latach zaborcy – zarówno Rosja jak i Prusy – nasiliły prześladowania Polaków. W szkołach i urzędach prowadzono rusyfikację i germanizację narzucając język rosyjski i niemiecki. Wprowadzano przepisy prawne utrudniające Polakom osiedlanie się w zaborze pruskim. Represjom poddano także Kościół katolicki, który przez dziesięciolecia był ostoją polskości.

Rugi pruskie - obraz Wojciecha Kossaka
(fot. Domena publiczna)

Polacy na wiele lat zrezygnowali z walki zbrojnej. Walczyli jednak o prawo do używania polskiego języka w szkołach, urzędach i na publicznych zgromadzeniach. Zmagali się także z zaborcami o prawo do posiadania ziemi i w obronie religii katolickiej. Pisarze, poeci i malarze krzewili polską kulturę. To wtedy powstały wielkie dzieła literackie Henryka Sienkiewicza, Stanisława Wyspiańskiego, Elizy Orzeszkowej i Bolesława Prusa oraz obrazy Jana Matejki i Artura Grottgera. Do polskiej tradycji w swoich dziełach nawiązywali także kompozytorzy – Stanisław Moniuszko i Fryderyk Chopin.

Walka o niepodległość w latach 1914-1918.

Aż nadszedł rok 1914 i wybuch I wojny światowej. W globalnym konflikcie stanęły naprzeciw siebie wielkie mocarstwa, w tym zaborcy Polski. Po jednej stronie Niemcy i Austro-Węgry, zaś po drugiej – Rosja wspomagana przez Wielką Brytanię i Francję.

Brytyjski ckm vickers na stanowisku ogniowym nad Somą – 1916 r.

(fot. Mackiewicz M., Gazy bojowe, „Batalie i wodzowie wszechczasów”, 2009 nr 51, s. 9).

Część polityków z Romanem Dmowskim na czele uważała, że najkorzystniej będzie opowiedzieć się po stronie Rosji i pozostałych państw Ententy (Wielkiej Brytanii i Francji). Byli oni przekonani, że po wygranej wojnie rządzący w Rosji car, w zamian za pomoc, wyrazi zgodę na utworzenie niepodległego państwa polskiego lub jakiejś jego namiastki.

Roman Dmowski

(fot. Radziwiłł A., Roszkowski W., Historia 1871-1945. Podręcznik dla szkół średnich, Warszawa 1994, s. 79).

Roman Dmowski i współpracujący z nim politycy utworzyli przy boku Rosji polską formację o nazwie Legion Puławski. Poniósł on duże straty w walkach przeciwko Austriakom i Niemcom. Walczył m. in. pod Iłżą i Bobrujskiem. Władze rosyjskie nie traktowały go poważnie. W rezultacie nie odegrał on większej roli.

Oficerowie Legionu Puławskiego

(fot. Domena publiczna).

Natomiast Józef Piłsudski jeszcze przed wybuchem wojny tworzył na terenie zaboru austriackiego (Galicji) oddziały strzeleckie, które w wypadku wojny miały wystąpić przeciw Rosji po stronie Austro-Węgier i Niemiec.

Ćwiczenia Strzelców w Zakopanem – 1913 r.

(fot. Domena publiczna).

6 sierpnia 1914 r. 1 Kompania Kadrowa Strzelców wyruszyła z Krakowa w kierunku granicy rosyjskiej, przekroczyła ją i wkrótce dotarła do Kielc. Polska ludność odniosła się do całej akcji niechętnie i nie przystąpiła do walki. Planowane powstanie nie wybuchło.

1 Kompania Kadrowa Strzelców na ulicach Kielc

(fot. Domena publiczna)

W tej sytuacji 16 sierpnia 1914 r. utworzono Naczelny Komitet Narodowy. W jego imieniu generał Władysław Sikorski złożył władzom austriackim propozycję utworzenia Legionów Polskich. Powstały dwie brygady Legionów. Dowódcą I Brygady został Józef Piłsudski, a dowódcą II Brygady generał Józef Haller.

Józef Piłsudski w okopach na Wołyniu

(fot. Domena publiczna)

Obie brygady, podobnie, jak i utworzona potem III Brygada, walczyły przy boku wojsk austriackich i odniosły wiele zwycięstw w walkach z Rosjanami m.in. pod Łowczówkiem, Kostiuchnówką, Rokitną i w Karpatach.

Bitwa pod Kostiuchnówką. 1 Pułk Ułanów Legionów Polskich w okopach

(fot. Domena publiczna).

Wojna pomiędzy Niemcami i Austro-Węgrami oraz Rosją toczyła się na ziemiach polskich. Z tego powodu wszystkie te trzy państwa starały się pozyskać poparcie polskiej ludności i zachęcić polskich mężczyzn do wstępowania do swoich armii. Aby osiągnąć ten cel obiecywały Polakom utworzenie po wojnie na nowo państwa polskiego. Były to obietnice fałszywe.

W latach 1914-1915 armia rosyjska poniosła wiele klęsk w walkach z Niemcami i Austro-Węgrami i musiała wycofać się z ziem polskich zaboru rosyjskiego.

Wkroczenie kawalerii niemieckiej do Warszawy – sierpień 1915 r.

[fot. Wygrać Polskę : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-57), s. 18].

W tej sytuacji Józef Piłsudski opowiedział się za wstrzymaniem dalszego werbunku żołnierzy do Legionów Polskich. Jednocześnie w tajemnicy przed Austriakami i Niemcami zaczął reorganizować utworzoną przez siebie rok wcześniej na ziemiach polskich (zajętych teraz przez Niemców i Austriaków) Polską Organizację Wojskową (POW). Zamierzał on w przyszłości przekształcić POW w armię, która przystąpi do walki przeciw dotychczasowym sojusznikom Piłsudskiego – Niemcom i Austro-Węgrom. Dowódcą POW został generał Tadeusz Kasprzycki.

Józef Piłsudski z oficerami Komendy Naczelnej POW – 1917 r.

[fot. Wygrać Polskę : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-57), s. 36].

Niemcy odnosiły sukcesy w walkach z Rosją na wschodzie, ale na zachodzie, w walkach z dwoma pozostałymi państwami Ententy – Wielką Brytanią i Francją – ponosiły coraz większe klęski. Ich sytuacja stawała się coraz trudniejsza.

Niemiecka grupa szturmowa – Sedan, 1917 r.

(fot. Domena publiczna).

Piłsudski doszedł do wniosku, że dalsze popieranie Niemiec i Austro-Węgier jest nieopłacalne, gdyż państwa te przegrają wojnę. Dlatego w lipcu 1917 r. doprowadził do tzw. kryzysu przysięgowego tzn. za jego namową większość żołnierzy Legionów Polskich odmówiła złożenia przysięgi na wierność Niemcom i Austro-Węgom. Był to tzw. kryzys przysięgowy.

Żołnierze 2 Pułku Ułanów nad porzuconą bronią w trakcie kryzysu przysięgowego (fot. Domena publiczna).

Żołnierze ci zostali internowani (zamknięci w miejscach odosobnienia) w obozach w Szczypiornie i Beniaminowie a Piłsudski został uwięziony w niemieckim więzieniu w Magdeburgu.

Józef Piłsudski (w środku) podczas pobytu w Magdeburgu

(fot. Domena publiczna).

Rok 1917 okazał się przełomowy dla sprawy niepodległości Polski. W Rosji wybuchły bowiem dwie rewolucje – lutowa i październikowa. W wyniku rewolucji lutowej car Mikołaj II utracił władzę. Natomiast rewolucja październikowa doprowadziła do zdobycia władzy przez partię bolszewików i ich przywódcę Włodzimierza Lenina.

Bolszewicy musieli toczyć walki wewnętrzne aby utrzymać władzę w Rosji. Z tego powodu w marcu 1918 r. zawarli pokój z Niemcami. Odtąd Wielka Brytania i Francja nie mogły już liczyć na pomoc Rosji. Dla Polaków było to korzystne gdyż oba wspomniane państwa nie musiały się już liczyć ze zdaniem Rosji i w przyszłości mogły poprzeć polskie dążenia do utworzenia własnego państwa.

W tej sytuacji ewentualne zwycięstwo w wojnie Wielkiej Brytanii i Francji jawiło się jako korzystne dla sprawy niepodległości Polski. Szanse na owe zwycięstwo były coraz większe gdyż w kwietniu 1917 r. po stronie Ententy opowiedziały się Stany Zjednoczone, oburzone faktem, iż niemieckie łodzie podwodne zatapiały amerykańskie okręty handlowe.

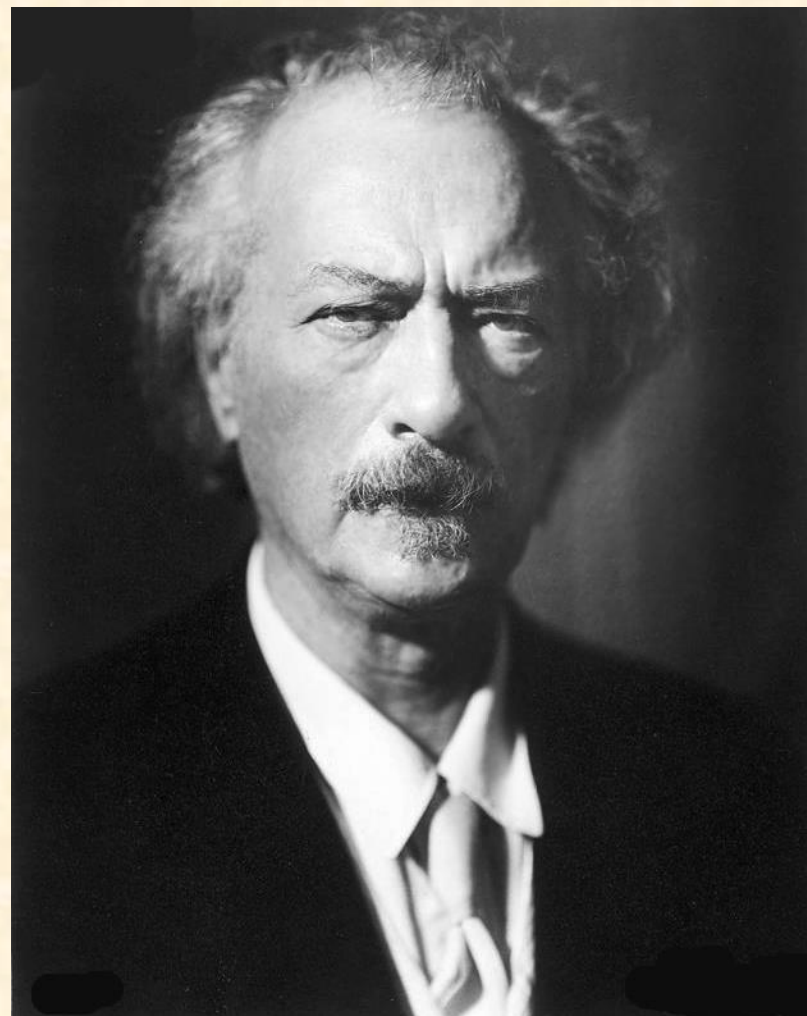
W styczniu 1918 r. prezydent USA Woodrow Wilson wygłosił słynne orędzie pod nazwą „Czternaście punktów Wilsona”. Punkt trzynasty tego orędzia głosił, że *„powinno być utworzone niepodległe państwo polskie, zamieszkałe przez ludność polską i powinno mieć ono zagwarantowany wolny i bezpieczny dostęp do morza”*. To oświadczenie miało ogromne znaczenie. Wiadomo było bowiem, że w przypadku klęski Niemiec i Austro-Węgier Stany Zjednoczone obok Wielkiej Brytanii i Francji będą miały decydujący głos w ustaleniu powojennego porządku świata.

Thomas Woodrow Wilson – prezydent USA w latach 1913-1921

(fot. Domena publiczna).

Do takiego stanowiska prezydenta Wilsona w dużej mierze przyczyniła się działalność dyplomatyczna polskiego polityka i pianisty Ignacego Jana Paderewskiego. Od początku wojny prowadził on działania na rzecz uznania prawa Polaków do niepodległości – zarówno w Europie jak i w Stanach Zjednoczonych. Wykorzystując swoją popularność jako pianisty dotarł bezpośrednio do prezydenta Wilsona i przedstawił mu koncepcję utworzenia na nowo niepodległego państwa polskiego.

Ignacy Jan Paderewski

(fot. Domena publiczna)

W 1917 r. z inicjatywy Romana Dmowskiego utworzono we Francji ochotniczą armię polską o nazwie Błękitna Armia. Miała ona walczyć po stronie Francji, przeciw Niemcom – na froncie zachodnim. Jej dowódcą został generał Józef Haller.

Przysięga naczelnego wodza Armii Polskiej we Francji gen. Józefa Hallera

[fot. Wygrać Polskę : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989

(Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-57), s. 61)].

W 1918 r. armia niemiecka poniosła wiele klęsk w walkach z państwami Ententy na froncie zachodnim. Przedłużająca się wojna pogłębiła kryzys gospodarczy w Niemczech. Wywołał on niezadowolenie społeczeństwa i w pierwszych dniach listopada 1918 r. doszło do masowych protestów społecznych. Przerodziły się one w rewolucję pod nazwą: powstanie Spartakusa. Ogarnęło ono wiele miast m.in. Hamburg, Bremę, Monachium, Kolonię i stolicę – Berlin. Pod wpływem tych wydarzeń cesarz Niemiec Wilhelm II Hohenzollern abdykował i uciekł do Holandii. 10 listopada władza przeszła w ręce nowego rządu.

Walki uliczne w czasie powstania Spartakusa w Niemczech – listopad 1918 r.

(fot. Domena publiczna).

11 listopada 1918 r. przedstawiciele nowego rządu Niemiec podpisali w Compiègne pod Paryżem rozejm. W praktyce kończył on działania wojenne i oznaczał kapitulację Niemiec. Kilka dni wcześniej, 3 listopada podobne zawieszenie broni podpisały Austro-Węgry.

Naczelnny Wódz Sił Sprzymierzonych marszałek Ferdinand Foch przyjmuje delegację niemiecką w wagonie kolejowym w lesie Compiègne

(fot. Domena publiczna).

W przeddzień kapitulacji Niemiec, 10 listopada 1918 r. żołnierze POW przystąpili do rozbrajania żołnierzy niemieckich – zarówno w Warszawie, jak i na całym okupowanym obszarze ziem polskich. Tego samego dnia do Warszawy wrócił zwolniony z więzienia w Magdeburgu Józef Piłsudski.

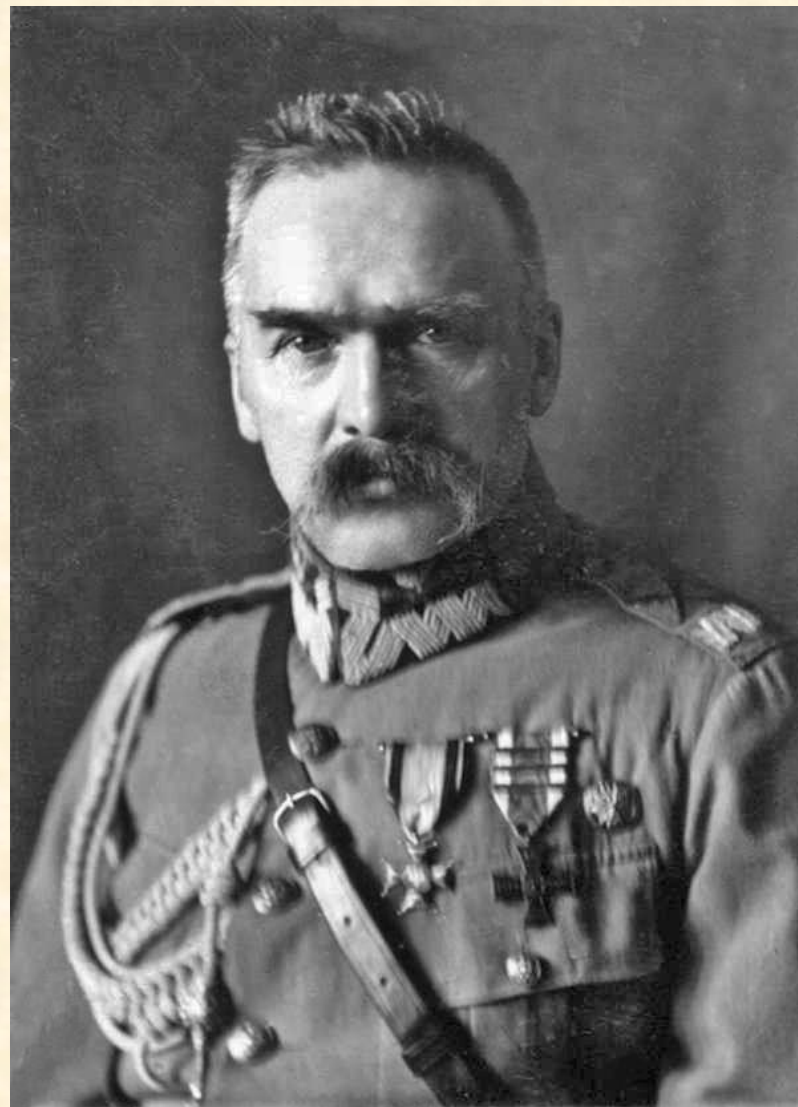
Rozbrajanie żołnierzy niemieckich w Warszawie

[fot. Wygrać Polskę : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-57), s. 65)].

11 listopada 1918 r. Józef Piłsudski przejął naczelne dowództwo nad Wojskiem Polskim. Był to przełomowy moment.

Polska po 123 latach niewoli odzyskała niepodległość.

14 listopada Piłsudski objął także władzę cywilną. Podjął współpracę ze wszystkimi liczącymi się stronnictwami politycznymi w celu utworzenia pierwszego rządu w niepodległej Polsce.

Józef Piłsudski

(fot. Domena publiczna).

Rząd został powołany już 17 listopada. Jego premierem mianowano Jędrzeja Moraczewskiego.

Rząd premiera Jędrzeja Moraczewskiego (siedzi drugi od lewej. Obok J. Piłsudski)

[fot. Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-58), s. 32)].

Rząd Moraczewskiego funkcjonował dwa miesiące. Nie akceptował go bowiem działający w Paryżu Komitet Narodowy Polski Romana Dmowskiego. Dlatego w imię zgody narodowej 16 stycznia 1919 r. powołano nowy rząd z Ignacym Janem Paderewskim jako premierem. Rząd ten miał znacznie szersze poparcie społeczne i polityczne.

Józef Piłsudski z Ignacym Janem Paderewskim

[fot. Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-58), s. 32].

Walka o granice Polski w latach 1918-1922

Polska w listopadzie 1918 r. odzyskała niepodległość, jednak jej granice nie były określone. W kolejnych latach Polacy zmuszeni byli toczyć walki zbrojne i dyplomatyczne spory o swoje granice przeciwko Rosji, Niemcom, Ukraińcom, Litwie i Czechosłowacji.

Walki z Ukraińcami o Lwów i Galicję Wschodnią

Pierwszy spór dotyczył Lwowa. 1 listopada 1918 r., po wycofaniu się wojsk austriackich z miasta zostało ono opanowane przez oddziały ukraińskie. Ukraińcy stanowili w tym czasie 11 % ludności Lwowa, zaś Polacy 62%. Jednakże w okolicach miasta Ukraińcy byli w zdecydowanej większości. Polacy chwycili zatem za broń. Do walki przystąpiły oddziały piechoty POW oraz ochotnicy cywilni pod dowództwem kapitana Czesława Mączyńskiego.

Obrońcy Lwowa. Oddział POW po zajęciu Ratusza

[fot. Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-58), s. 10].

Do walki przeciw oddziałom ukraińskim masowo przystępowała młodzież studencka i szkolna. W krwawych walkach o Lwów zasłynęli z bohaterstwa młodzi chłopcy (tzw. "Orlęta Lwowskie"), którzy z pełnym poświęceniem wykonywali najbardziej niebezpieczne zadania i krwią okupili miłość do rodzinnego miasta.

Orlęta – obrona cmentarza. Obraz Wojciecha Kossaka

(fot. Domena publiczna).

Z pomocą dla Lwowa ruszyły oddziały dowodzone przez pułkownika Michała Karaszewicza-Tokarzewskiego. Opanowały one miasto, ale nie były w stanie utrzymać połączenia z resztą kraju. Dopiero w maju 1919 r. wojska polskie podjęły wielką ofensywę przeciw Ukraińcom i w ciągu dwóch miesięcy opanowały całą Galicję Wschodnią.

Oddziały Wojska Polskiego po zajęciu Tarnopola

(fot. Domena publiczna).

Powstanie wielkopolskie

Terenem spornym w relacjach z Niemcami była Wielkopolska. Do walk na tym obszarze doszło dość niespodziewanie. 26 grudnia 1918 r. do Poznania przybył Ignacy Paderewski – pianista i polityk, niezwykle zasłużony dla sprawy niepodległości Polski. W trakcie uroczystego powitania Paderewskiego przez tłumy poznaniaków doszło do starć z pochodem niemieckim i strzelaniny. Walki rozprzestrzeniły się błyskawicznie i w ciągu kilku godzin miasto zostało opanowane przez Straż Ludową i oddziały POW.

Ignacy Jan Paderewski w Poznaniu 26 grudnia 1918 r.

(fot. Szcześniak A., Historia, Polska i świat naszego wieku – lata 1918-1939. Podręcznik dla kl. 8, Warszawa 1984, s. 43).

Walki przy moście Chwaliszewskim w Poznaniu – obraz Leona Prauzińskiego

(fot. Domena publiczna).

Za Poznaniem poszły inne miasta Wielkopolski, gdzie miejscowi polscy przywódcy opanowywali linie kolejowe, mosty i inne obiekty o dużym znaczeniu wojskowym. Ten zryw zbrojny nazywany jest dziś powstaniem wielkopolskim. Wojskami powstańczymi dowodził początkowo major Stanisław Taczak, zaś od 16 stycznia 1919 r. – generał Józef Dowbór-Muśnicki.

Zwycięski szturm na Prezydium Policji – obraz Leona Prauzińskiego
(fot. Domena publiczna).

Gen. Józef Dowbór-Muśnicki

[fot. Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : Krajowa Agencja Wydawnicza, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-58), s. 27)].

W końcu stycznia 1919 r. Niemcy przystąpili do kontrofensywy w Bydgoszczy i z rejonu Dolnego Śląska. Najbardziej zacięte walki toczyły się pod Babimostem, Kargową i Rawiczem. 16 lutego 1919 r. doszło do zawarcia rozejmu – w wyniku nacisków ze strony marszałka Francji Ferdinanda Focha.

Powstańcy wielkopolscy w okopach – styczeń 1919 r.

(fot. Domena publiczna)

O losie Wielkopolski zdecydowali przywódcy zwycięskich mocarstw – Wielkiej Brytanii, Francji, USA i Włoch, obradujący w 1919 r. na konferencji pokojowej w Paryżu. W czerwcu 1919 r. podjęli oni decyzję o przyznaniu prawie całej Wielkopolski Polsce. Oprócz Wielkopolski w granice państwa polskiego zostało także włączone Pomorze Gdańskie, jednak bez Gdańska, który miał być tzw. Wolnym Miastem.

Przywódcy zwycięski mocarstw podczas konferencji w Paryżu: Vittorio Orlando (Włochy), David Lloyd George (W. Brytania), Georges Clemenceau (Francja) i Thomas Woodrow Wilson (USA).

(fot. Szcześniak A., Historia, Polska i świat naszego wieku – lata 1918-1939. Podręcznik dla kl. 8, Warszawa 1984, s. 8).

Powstania śląskie

O przynależności Górnego Śląska, Warmii i Mazur miały zdecydować plebiscyty czyli głosowania zamieszkującej te tereny ludności. Plebiscyty na Warmii i Mazurach zostały rozstrzygnięte zdecydowanie na korzyść Niemiec. Głosowało za nimi 96% mieszkańców.

Na Górnym Śląsku wyniki plebiscytu były bardziej wyrównane: 60% głosowało za Niemcami, zaś 40% za Polską. Do takiego wyniku w niemałym stopniu przyczyniły się niemieckie fałszerstwa dotyczące miejsca urodzenia uczestników plebiscytu oraz akty przemocy wobec ludności polskiej. Z tych powodów w latach 1919, 1920 i 1921 wybuchły na Górnym Śląsku trzy polskie powstania przeciw Niemcom.

Powstańcy śląscy

Polityczne kierownictwo nad nim objął Wojciech Korfanty, natomiast kierownictwo wojskowe podpułkownik Maciej Mielżyński. Powstańcy opanowali dużą część obszaru plebiscytowego w tym miasta: Katowice, Chorzów i Zabrze. W kolejnych tygodniach Niemcy przystąpili do kontrofensywy i odzyskali część utraconych wcześniej obszarów.

Wojciech Korfanty
(fot. Domena publiczna).

Oddział powstańczy w Rybniku
(fot. Domena publiczna).

5 lipca 1921 r. podpisano zawieszenie broni. W październiku Liga Narodów – nowo powstała organizacja międzynarodowa złożona ze wszystkich państw działających na rzecz pokoju, podjęła ostateczną decyzję o podziale Górnego Śląska. Polsce przypadło 29% spornego obszaru, Niemcom zaś 71%. tereny przyznane Polsce były jednak bardziej uprzemysłowione. Obejmowały one połowę wszystkich znajdujących się na spornym obszarze hut koksu i żelaza oraz trzy czwarte wszystkich tamtejszych kopalń węgla.

Wojsko polskie na czele z gen. Janem Szeptyckim wkracza do Katowic – 1922 r.

(fot. Domena publiczna).

Wojna polsko-bolszewicka

W wyniku rewolucji październikowej, która wybuchła w Rosji w 1917 r. władzę przejęła partia bolszewików. Na jej czele stał Włodzimierz Lenin. Bolszewicy wprowadzili w Rosji nowy system rządów zwany komunizmem. W praktyce polegał on na zagarnięciu przez państwo całej gospodarki i wprowadzeniu rządów policyjnych (terroru). Bolszewicy w latach 1918-1920 toczyli wojnę domową z tzw. "białymi" – zwolennikami systemu rządów sprzed rewolucji (bolszewików nazywano "czerwonymi", a ich armię Armią Czerwoną). Po pokonaniu "białych" zamierzali uderzyć na Europę Zachodnią, aby również tam wprowadzić komunizm. Jeśliby do tego doszło, nowo odrodzone państwo polskie znów zostałoby zajęte przez Rosję i utraciłoby niepodległość.

Walki pomiędzy wojskami polskimi i rosyjskimi na wschodzie toczyły się już w 1919 r. Natomiast 25 kwietnia 1920 r. ruszyła wielka polska ofensywa w kierunku Kijowa. Dowodził nią Józef Piłsudski. Celem ofensywy było utworzenie niepodległego państwa ukraińskiego (tereny ukraińskie zajęte były wówczas przez Rosję). Istnienie niepodległej Ukrainy oddzielałoby bowiem Polskę od Rosji i tym samym chroniłoby ją przed rosyjskim atakiem.

Józef Piłsudski ze swym sztabem – wiosna 1920 r.

(fot. Domena publiczna).

W ofensywie przeciw Rosji wojska polskie wspomagane były przez oddziały ukraińskie pod dowództwem atamana Semena Petruły. 7 maja 1920 r. Polacy dowodzeni przez generała Edwarda Rydza-Śmigłego zajęli Kijów – historyczną i obecną stolicę Ukrainy.

Polskie wojska wkraczają do Kijowa

(fot. Szcześniak A., Historia, Polska i świat naszego wieku – lata 1918-1939. Podręcznik dla kl. 8, Warszawa 1984, s. 37).

4 lipca 1920 r. Armia Czerwona rozpoczęła jednak przeciwnatarcie. Polacy zaczęli się wycofywać. Oddali Mińsk i Wilno, a wcześniej także Kijów. W sierpniu 1920 r. Rosjanie podeszli pod Warszawę. Niepodległość Polski znalazła się w śmiertelnym niebezpieczeństwie.

Odwrót oddziałów 3 Armii Wojska Polskiego spod Kijowa

(fot. Domena publiczna).

12 sierpnia 1920 r. wojska rosyjskie, dowodzone przez Michaiła Tuchaczewskiego rozpoczęły decydujące natarcie na Warszawę. Do pierwszych krwawych walk doszło pod Radzyminem, Zielonką i Ossowem. Atak rosyjski na tym odcinku został odparty. 14 sierpnia ofensywę znad rzeki Wkry rozpoczęła V Armia generała Władysława Sikorskiego, która wbiła się klinem w pozycje rosyjskie. Natomiast 16 sierpnia znad rzeki Wieprz uderzyła Grupa Manewrowa dowodzona przez Józefa Piłsudskiego, która wyszła na tyły wojsk Tuchaczewskiego, co spowodowało w ich szeregach duży popłoch i zmusiło je do odwrotu.

Piechota polska w drodze na front przed bitwą warszawską

(fot. Domena publiczna)

Odwrót Rosjan trwał aż do rzeki Niemen, gdzie 20 września 1920 r. wojska polskie dowodzone przez generała Edwarda Rydza-Śmigłego odniosły kolejne zwycięstwo. 18 października 1920 r. walki ustały a 18 marca 1921 r. podpisano w Rydze traktat pokojowy.

Kawaleria polska, bitwa nad Niemnem – wrzesień 1920 r.

(fot. Domena publiczna).

Zwycięstwo w wojnie z Rosją bolszewicką w 1920 r. miało ogromne znaczenie dla przyszłości Polski i Europy. Polsce pozwoliło obronić wywalczoną dwa lata wcześniej niepodległość, a Europę uchroniło przed rosyjskim komunizmem i terrorem. Bitwa warszawska określana jest dziś popularnie "cudem nad Wisłą". Na jej pamiątkę 15 sierpnia każdego roku obchodzony jest jako święto Wojska Polskiego.

Konflikt z Litwą o Wileńszczyznę.

Terenem spornym był także obszar Litwy wraz z jej stolicą – Wilnem. W 1919 r. w mieście tym zamieszkiwało 129 tys. Polaków i zaledwie 2 tys. Litwinów. Józef Piłsudski wysunął wówczas wobec Litwinów propozycje przewidujące ich udział w sprawowaniu rządów w mieście oraz przeprowadzenie plebiscytu, który miał rozstrzygnąć o przynależności Wilna. Rząd litewski żądał jednak oddania Wilna Litwie – bez głosowania. Ponadto w trakcie wojny polsko-bolszewickiej wojska litewskie udzieliły pomocy Rosjanom. Gdy armia polska po zwycięskiej bitwie warszawskiej wypierając Rosjan ponownie dotarła w pobliże Wilna, Józef Piłsudski postanowił ostatecznie rozwiązać problem miasta.

Piłsudski nie chcąc doprowadzać do sporu z Anglią, która sprzeciwiała się zajęciu Wilna przez wojska polskie, użył podstępu. W tym celu stworzył grupę wojskową o nazwie „Bieniakonie”, złożoną z Polaków, Litwinów i Białorusinów. Dowództwo nad nią objął generał Lucjan Żeligowski. Piłsudski nakazał mu się „zbuntować” i samowolnie zająć Wilno. Żeligowski zajął miasto 9 października 1920 r. i ogłosił tam utworzenie niezależnej od Polski tzw. Litwy Środkowej.

Gen. Lucjan Żeligowski na czele swych żołnierzy w Wilnie – 1920 r.

(fot. Domena publiczna).

General Żeligowski oficjalnie występował jako buntownik, więc Anglia nie mogła winić Polski za zajęcie Wilna. W 1922 r. przeprowadzono na Litwie Środkowej wybory. Wyłoniony w ich wyniku parlament ogłosił jeszcze w tym samym roku przyłączenie Litwy Środkowej do Polski.

Żołnierze polscy na placu Ratuszowym w Wilnie – 1920 r.

(fot. Domena publiczna).

Konflikt z Czechosłowacją o Śląsk Cieszyński

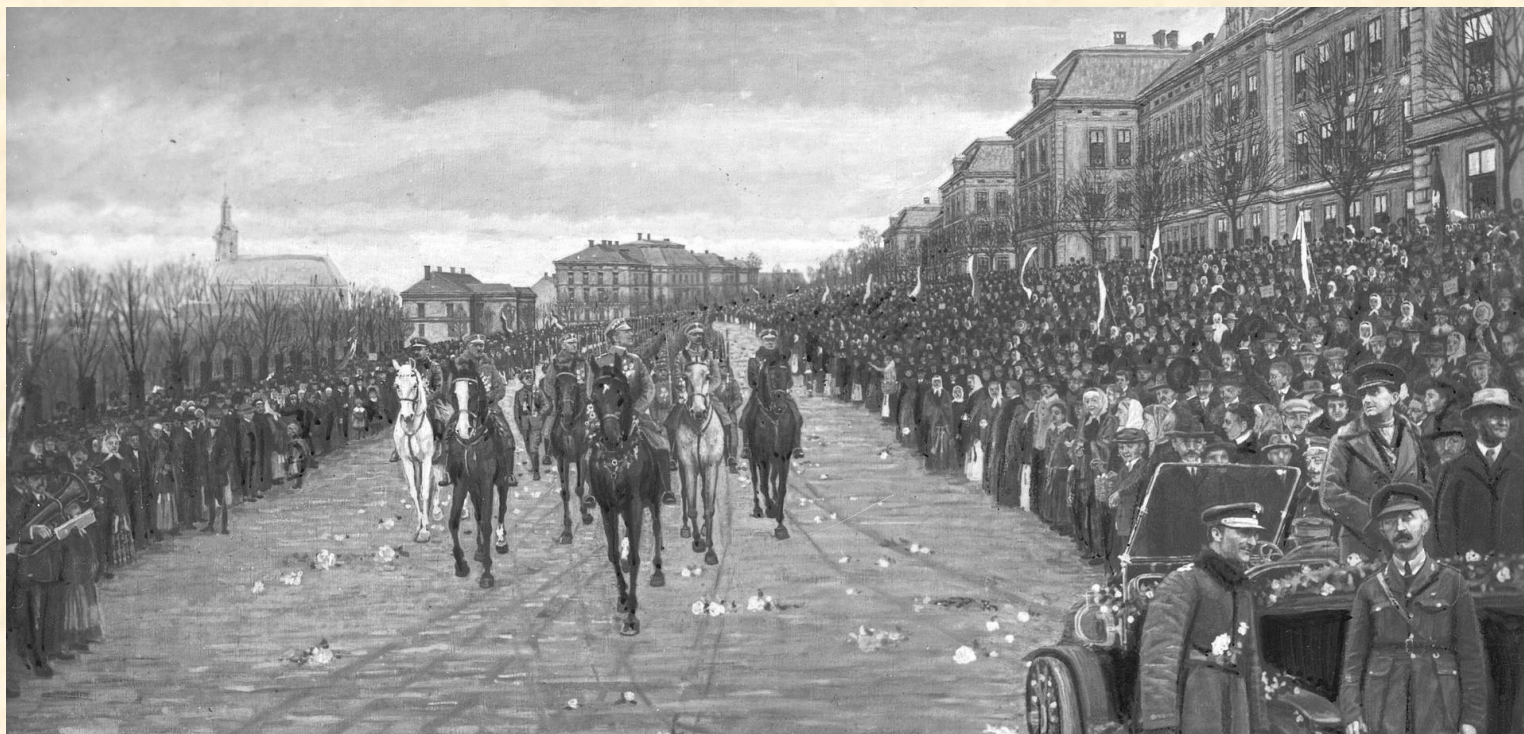
Polska toczyła także spór z Czechosłowacją o Śląsk Cieszyński. W listopadzie 1918 r. lokalne władze polskie i czechosłowackie zawarły kompromis co do podziału spornych obszarów. Rząd Czechosłowacji nie uznał jednak tych porozumień i w styczniu 1919 r. wprowadził swoje wojska na teren Śląska Cieszyńskiego. Rząd polski nie mógł przysłać większych sił wojskowych do pomocy, gdyż w tym czasie toczyły one walki z oddziałami ukraińskimi w Galicji Wschodniej. Śląska Cieszyńskiego broniły więc jedynie oddziały ochotników przybyłych z głębi kraju oraz oddziały złożone z miejscowych robotników. Do najbardziej zaciętej, trwającej trzy dni bitwy doszło pod Skoczowem.

Czescy legioniści w okresie walk o Śląsk Cieszyński

(fot. Domena publiczna).

Pod naciskiem Wielkiej Brytanii i Francji przerwano walki i 3 lutego 1919 r. zawarto umowę, w myśl której o przyszłości spornych terenów miała zdecydować konferencja pokojowa w Paryżu. Decyzję w tej sprawie podjęła w lipcu 1920 r. – już po zakończeniu konferencji paryskiej – Rada Ambasadorów mocarstw zachodnich. Jej werdykt był dla Polski niepomyślny. Ze spornego obszaru Czechosłowacji przyznano bowiem 1300 km kw., zaś Polsce - 1000 km kw. Na terytoriach przyznanych Czechom znalazło się ok. 120 tysięcy ludności polskiej.

Wkroczenie wojsk polskich do Cieszyna po zawarciu rozejmu w lutym 1919 r.

(fot. Domena publiczna).

W latach 1918-1939 r. Polska nosiła nazwę: II Rzeczpospolita. Jej obszar liczył 389 tys. km kw. Liczba ludności w 1921 r. wynosiła ponad 27 mln i systematycznie wzrastała by w 1939 r. osiągnąć 35 mln.

Polska nie była krajem jednolitym narodowościowo. Obok Polaków zamieszkiwali na obszarze naszego kraju Żydzi, Ukraińcy, Białorusini i Niemcy. Ogółem wspomniane mniejszości liczyły prawie 31% społeczeństwa.

Granice II Rzeczpospolitej miały inny przebieg niż obecnie. Uległy one znacznym zmianom w wyniku II wojny światowej, która wybuchła w 1939 r.

Odbudowa państwa polskiego w latach 1918-1922

[fot. Pierwsze lata Drugiej Rzeczypospolitej : 1914-1918 / Tomasz Schramm. – Warszawa : KAW, 1989 (Dzieje narodu i państwa polskiego ; III-58), s. 82)].